

COMMENT AMÉLIORER SON DESTIN
NEUF CLÉS POUR MIEUX VIVRE SA VIE

Lise Bartoli

© 2009, 2011, Editions Payot & Rivages

CUM SĂ NE SCHIMBĂM DESTINUL
NOUĂ CHEI PENTRU A NE ÎMBUNĂȚĂȚI VIAȚA

Lise Bartoli

ISBN 978-606-8560-72-4

© 2018 – Editura PHILOBIA

internet: www.philobia.com
e-mail: contact@philobia.com

Editor: Bianca Biagini

Traducere: Cristina Livia Vasilescu

Redactor: Raluca Furtună

DTP: Petronella Andrei

Corectură: Dorina Oprea

Copertă: Studio Meka

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BARTOLI, LISE

Cum să ne schimbăm destinul: nouă chei pentru a ne îmbunătăți viața
/ Lise Bartoli. - București: Philobia, 2018
ISBN 978-606-8560-72-4

159.9

Lise Bartoli

Cum să ne schimbăm destinul

Nouă chei pentru
a ne îmbunătăți viața

Traducere din limba franceză de
Cristina Livia Vasilescu

CUPRINS

PREFAȚĂ de Gérard Mermet	7
INTRODUCERE	13

PARTEA ÎNTÂI

Destinul de-a lungul timpului

CAPITOLUL I. Destinul scris dinainte	21
<i>Respectarea destinului hotărât de zeii mesopotamieni</i>	22
<i>Magia vechilor egipteni pentru a controla destinul</i>	24
<i>Destinul dinainte șesut, la greco-romani</i>	28
CAPITOLUL II. Ajutoarele supranaturale ale societăților animiste	33
CAPITOLUL III. Filosofia împotriva destinului scris	37
<i>Clasicii subjuțați destinului</i>	37
<i>Destinul chinez, dictat de Cer</i>	42
<i>Karma, destinul indian</i>	47
CAPITOLUL IV. Refuzarea destinului scris	51
<i>Dorința exercitării liberului arbitru la clasici</i>	51
<i>Viitorul, secret al zeului unic</i>	54

PARTEA A DOUA

Nouă chei pentru ameliorarea destinului

CAPITOLUL V. „Dumnezeu nu joacă zaruri cu universul“	67
CAPITOLUL VI. A ști cine sunt	81

CAPITOLUL VII. Să ne deschidem conștiința.....	87
CAPITOLUL VIII. Descoperirea propriului proiect de viață.....	95
CAPITOLUL IX. Modificarea convingerilor	105
CAPITOLUL X. Să ne bazăm pe timpul prezent.....	109
CAPITOLUL XI. Transformarea suferinței.....	113
CAPITOLUL XII. A fi receptiv.....	121
CAPITOLUL XIII. Detectarea semnelor.....	127
CAPITOLUL XIV. A ști să cerem.....	139
CONCLUZIE	149
BIBLIOGRAFIE.....	155

PREFAȚĂ

de Gérard Mermet

Societatea contemporană consideră că individul este principala ei componentă („atom social“), iar împlinirea lui, scopul final. În orice caz, acesta este obiectivul afixat, promisiunea făcută fiecăruia, prezentată adeseori ca fiind de la sine înțeleasă. Realitatea este însă mai puțin generoasă: ea împiedică neîncetat accesul tuturor la ceea ce este posibil sau de dorit. Într-adevăr, trebuie să dispunem de timp, de bani, de competență, de sănătate, de informații, de rețele relaționale... sau de noroc pentru a beneficia de acestea. Numai că oamenii, înarmați cu „drepturile“ care le-au fost astfel conferite, nu acceptă prea ușor să rămână în locul ce li s-a atribuit în societate prin naștere, mediul familial sau hazard. Ei vor să-și îmbunătățească în permanență soarta, să-și îmbogățească existența, să urce treptele piramidei sociale. Așa încât procesele de selecție-eliminare s-au înmulțit, atât în viața profesională, cât și în cea familială și personală. Ele apar încă din etapa școlară (chiar dacă principiul de selecție este în mod oficial și ipocrit ignorat) și continuă fără întrerupere de-a lungul unor existențe din ce în ce mai instabile sau pline de accidente. Aceste procese sunt evidențiate, de exemplu, de câțiva ani încoace, în emisiunile de tip reality show care arată că, în toate domeniile, există întotdeauna mai mulți candidați decât câmpioni (considerați astfel de către „experți“ ori de către „egalii“ lor).

CAPITOLUL I

Destinul scris dinainte

Credința într-un destin stabilit de zei este universală. Mitologiile lumii descriu o rânduială instituită de divinitățile care veghează asupra creaturilor lor. Se impune, așadar, o deplină supunere față de destinul ales de zei, adeseori amplificată de permanenta teamă că admirabila organizare divină ar putea fi pusă în pericol de o forță negativă. Uneori superioară zeilor, această forță reprezintă loviturile sorții care se abat asupra individului sau a colectivității și care, aparent, sunt imposibil de evitat. Oamenilor nu le rămâne decât să își urmeze cu docilitate destinul ce le-a fost dat de către zei și să asigure ritualurile necesare împotriva răului.

Totuși, oamenii nu au sentimentul de a fi manipulați. Dimpotrivă, fiecare om este un element important în lanțul cosmic și are senzația că îi ajută pe zei să păstreze armonia. Dacă are dubii în privința luării unei decizii, omul le va pune întrebări zeilor prin intermediul unor practici divinatorii. Sunt urmate, de asemenea, sfaturile oferite de eroii mitici și de străbuni, cei despre care se spune că au putut intra în legătură cu divinitățile. În sfârșit, toate societățile străvechi își imaginau zeii ca fiind plini de îngăduință. Dacă soarta era prea împovărătoare, se cerea intervenția zeilor prin ritualuri manuale sau verbale.

Respectarea destinului hotărât de zeii mesopotamieni

Respect pentru oameni și cărți

Câteva poeme mesopotamiene aduc o primă clarificare asupra destinului omului. Aceste mituri, care datează cu trei mii de ani înaintea erei noastre, sunt cele mai vechi scrieri existente și au inspirat cele dintâi credințe, filosofia și religiile care au urmat.

Potrivit *Enuma Elish*, un poem care descrie crearea lumii și a zeilor, cea mai puternică divinitate este Marduk. El sugerează eliminarea lui Tiamat (marea și fluviile), o zeitățe care ar amenința universul. Adunarea divină acceptă pactul propus de Marduk: dacă reușește să o elimine pe Tiamat, el va fi cel care hotărăște destinele. „Și fie ca orice poruncă rostită de buzele mele să rămână ireversibilă și irevocabilă”, strigă el.

Marduk reușește să o învingă pe Tiamat și creează primul om. Creația durează șase zile. Ziua a șaptea este aceea în care zeii se reunesc pentru a hotărî destinele lumii. De altfel, cuvântul sumerian *namtar*, „destin”, înseamnă „ceea ce este stabilit”.

Acest mit ne arată că viața zeilor este o neîncetată luptă. Ei trebuie să se bată întruna cu răul și să controleze haosul. Prin urmare, nimic nu este stabil și definitiv. Oamenii vor trebui să-ia drept exemplu dacă vor să învingă. Și, de asemenea, vor trebui să readucă în memorie an de an victoria lui Marduk cu ocazia sărbătoririi Anului Nou. Acest rit constă în celebrarea căsătoriei a două divinități ale cetății. După imitarea haosului prin amestecarea laolaltă a stăpânilor și a sclavilor și prin umilirea regelui, ordinea este restabilită, ceea ce înseamnă că lumea e re-creată. Zeii pot hotărî atunci destinul cetății pentru anul care urmează.

Decretele instituite de zei trebuie respectate atât de aceștia, cât și de oameni. În funcție de competență, fiecare joacă un rol bine definit, la care nu trebuie să renunțe niciodată, căci ar perturba armonia universală. Necesitatea îndeplinirii propriului destin este o noțiune importantă în credința mesopotamiană.

Această idee e dezvoltată pe tot parcursul *Epopeii lui Ghilgameș*, cel mai celebru mit babilonean, care datează din anul 2650 înaintea erei noastre.

Legenda spune că Ghilgameș, redevabilul rege al cetății Uruk, a săvârșit fapte fabuloase. Acest erou e prezentat drept un rege violent și însetat de putere. Locuitorii cetății decid să se plângă zeilor, cărora le cer să trimită un adversar pe măsură pentru a-l combate de Ghilgameș. Zeița Aruru îl creează pe Enkidu, un monstru păros, un adevărat sălbatic, care trăiește printre animale. În loc să rivalizeze, Enkidu și Ghilgameș devin prieteni și străbat lumea împreună. Pe drum, întâmpină diverse obstacole, dar reușesc să le depășească pe toate.

Într-o zi însă, Enkidu moare. Înnebunit de durere și îngrozit, Ghilgameș își dă seama de fragilitatea omului: „Deci va trebui să mor și eu?” În încercarea de a nu dispărea, el pornește în căutarea eroului care a supraviețuit Potopului și a devenit nemuritor, numit aici Utanapishtim. Îl descoperă pe o insulă de la capătul lumii, situată în estul Terrei, și îi cere secretul nemuririi. Utanapishtim îi explică însă că această căutare a lui este zadarnică și îl sfătuiește să-și folosească mai degrabă energia pentru îndeplinirea atribuțiilor sale de rege, fără să se gândească la viitor. Epopeea se sfârșește cu întoarcerea în Uruk a unui Ghilgameș resemnat, dar mândru că și-a regăsit cetatea și rolul de suveran.

Acest poem ne arată adevărata valoare a vieții care se ascunde în spatele încercărilor. Ele i-au dezvăluit lui Ghilgameș calități neștiute: simțul prieteniei și sensibilitatea, care îi lipseau înainte. Câștigul lui Ghilgameș a constat mai ales în faptul că el a acceptat adevărata rațiune a existenței sale, adevărul său destin: acela de a fi rege. Astfel, Ghilgameș a revenit în Uruk mai bogat din punct de vedere spiritual și pregătit să-și împlinească destinul hotărât de zei. Ordinea cosmică este cu atât mai importantă cu cât ea permite înfruntarea loviturilor grele ale sorții.

Este o lege supremă, *Me*¹-ul absolut, care o impune fără motiv oamenilor. Mesopotamienii apelează atunci fie la un duh protector, fie la zei. Totuși, puterea acestora nu este întotdeauna suficientă. Câteodată, ei înșiși sunt victime ale loviturilor *Me*-ului.

*

În schimb, zeii cunosc viitorul. Acesta poate fi decriptat de oamenii care studiază fiecare indiciu din natură sau din visuri. Astfel, babilonienii interpretau visele și analizau zborul păsărilor. De asemenea, erau considerați măștri în observarea măruntaielor unui animal sacrificat. Examinau în primul rând ficatul, apoi plămâni, splina, rinichii și intestinele. Să precizăm că destinul stabilit putea fi modificat prin invocarea clemenței divine. Zeii puteau să-și revizuiască atunci decizia inițială și să schimbe condițiile.

În sfârșit, astronomii caldeeni au conceput o astrologie fatalistă, bazându-se pe mișcările regulate ale planetelor. Potrivit legendei, zeii sunt cei care le-au transmis această știință oamenilor, pe cale orală, încă dinaintea Potopului, prin intermediul regelui Emmeduranki. Învățăturile nu s-au pierdut în totalitate, câteva însemnări fiind ascunse înainte de cataclism și regăsite mai târziu. Astronomii caldeeni spuneau că, observând astrele, pot prezice orice eveniment hotărât de zei.

Magia vechilor egipteni pentru a controla destinul

Pentru vechii egipteni, zeul creator Ra întrupează energia vitală a lumii, stăpânul universal. El este singurul care cunoaște pe

¹ „Ansamblu de reguli și directive făcând oarecum parte din toate lucrurile și atribuite fiecăruia de către «zeii creatori», după planurile lor divine, pentru a le menține veșnic în ființă și în acțiune.” (S.N. Kramer, *Istoria începe în Sumer*, Editura Științifică, 1962). (n.tr.)

deplin viitorul oamenilor și al universului. Știe deja că va trăi câteva milioane de ani și că, înainte de a reveni la haos, va distruge tot ce a creat. El este cel care, ridicându-se în fiecare zi pe cer, hotărăște soarta fiecărei țări. Pentru a celebra această renaștere, preoții templului îi oferă în fiecare zi câte un lotus.

Puterea divină este totuși incapabilă să oprească marile catastrofe ce pot apărea oricând din tenebre. Într-adevăr, realizând actul primordial, demiurgul nu a fondat Creația pe întregul neant, astfel încât ordinea stabilită rămâne înconjurată de un întreg mediu haotic. Este o lume obscură în care sălășluiesc forțe negative ce pot să penetreze ordinea cosmică și să o distrugă. Drept urmare, zeii și oamenii duc o luptă permanentă pentru a controla haosul întrupat de șarpele Apophis care amenință în fiecare zi că va opri cursa Soarelui. Stăpâniți de această frică, egiptenii se străduiesc să îndeplinească zilnic ritualurile necesare pentru alungarea animalului mitic.

Mai există o forță care trebuie combătută: zeul Seth care, după ce l-a asasinat pe fratele său Osiris, a trecut în tabăra dușmană, lucrând mână în mână cu șarpele malefic. Persistă însă o îndoială în privința acestui zeu decăzut: Seth e bănuț că ar fi organizat această dezordine împreună cu ceilalți zei pentru a insera un element demonic, ceea ce lasă să se înțeleagă că răul este indispensabil echilibrului cosmic.

Pentru a face față acestei provocări, omul e nevoit să se depășească pe sine. Zi de zi, preoții din templu lucrează de zor la deșurarea capcanelor întinse de Seth sau la respingerea șarpelui mitic. Ritualurile magice sunt numeroase. Potrivit regelui Achroes III (începutul mileniului al III-lea î.Hr.), magicianul era un medic care avea darul de a modifica destinul acționând asupra unui câmp de energie cosmică pozitivă. Se considera că magia le fusese dată oamenilor de către Ra, pentru ca aceștia să poată schimba cursul evenimentelor nefaste. Puterile magicienilor erau recunoscute în mod oficial; de altfel, existau magicieni

de stat, conducătorul acestora fiind faraonul. Ei erau singurii care îi puteau amenința pe zei pentru a-i determina să acționeze atunci când situația o cerea. Magicienii confecționau, de asemenea, amulete pentru egipteni. Aceste bucățele de papyrus sau de pânză trebuiau purtate în contact permanent cu corpul pentru a asigura o protecție continuă. Pentru favorurile de ordin personal, oamenii din popor li se adresau mai degrabă zeilor neînsemnați, mai accesibili decât cei importanți. Ei își aduceau ofrandele la preoții templului, care le dădeau numeroaselor animale sacre.

Altă tehnică oficializată: ghicitul. Magicienii erau cunoscuți ca având capacitatea de a prezice viitorul hotărât de zei. O stare de conștiință modificată le permitea să accedă la lumea divină pentru a găsi răspunsul la întrebările lor. În acest scop, ei fixau cu privirea o lumină sau luna pentru a se autohipnotiza. De asemenea, se considera că o divinitate poate apărea în vis. Culegerile de oniromanție descoperite dovedesc interesul acordat acestei tehnici încă din perioada Regatului Mijlociu Egiptean. Odată cu Noul Regat, către anul 1500 înaintea erei noastre, începe să se răspândească practica oracolului. Răspunsurile erau primite prin intermediul unei sculpturi care reprezenta un zeu anume. Alegerea făcută de zei se putea citi și în unduirile produse de apa dintr-un bazin.

Luarea deciziilor era influențată apoi de astrologie, unele zile din an fiind considerate mai favorabile decât altele. De altfel, aceste perioade erau adeseori asociate cu viața divinităților. Astfel, orice acțiune întreprinsă în ziua în care Horus și Seth se certau era socotită riscantă, pentru că mama lui Horus, Isis, putea să-și lanseze oricând harponul ucigător.

De asemenea, pentru a se proteja de loviturile sortii, marea masă a muritorilor avea datoria de a respecta anumite reguli de înțelepciune insuflete faraonului de către zei. Acest suveran, de rang divin, asigura legătura între oameni și universul invizibil și

avea două funcții principale: executarea ritualurilor care asigurau ordinea universului și susținerea guvernării lui Maât, zeiță care simboliza ordinea, adevărul și justiția necesare armoniei universale. Supunerea față de Maât asigura un destin întregii comunități, înlăturând orice ambiție pur individuală. În schimb, orice tentativă de nesupunere era sortită eșecului și îl condamna pe om la tenebre. Așadar, fiecare trebuia să respecte întocmai preceptele ce îi erau recomandate.

Din aceste instrucțiuni reiese ideea că destinul dictat de zeu trebuie acceptat pe deplin, chiar dacă planurile divine sunt inaccesibile cunoașterii umane. Accentul e pus pe ajutorul pe care oamenii, „aflați cu toții în mâinile zeului“, trebuie să și-l acorde reciproc pentru a menține armonia cosmică.

Vechii egipteni acceptau ușor constrângerile morale, din două motive. În primul rând, ei erau convinși că trebuie să trăiască potrivit legii lui Maât pentru a putea face față cu succes judecății postume. Apoi, ei considerau viața pe pământ doar ca pe o trecere: adevărata existență care îi permitea omului să beneficieze de libertate totală și de capacitatea de a acționa după voie asupra cosmosului se situa dincolo de moarte. Așadar, viața eternă reprezenta o temă permanentă și importantă în viața de zi cu zi a vechilor egipteni.

Toate faptele, gesturile și gândurile lor erau influențate de acest ideal obsedant. Ritualurile funerare aveau drept scop neutralizarea morții fizice pentru a permite astfel o acțiune magică asupra evoluției defunctului. Inima, sediul conștiinței și al memoriei, conținea toate acțiunile omului ce urmau a fi judecate de tribunalul din viața de apoi. Inima celui mort era cântărită pe talerul unei balanțe, pe celălalt taler fiind depusă o pană de struț ce simboliza idealul lui Maât. Dacă era condamnat, nefericitul trebuia să ajungă în infern și inima lui avea să fie devorată de un monstru. Dacă balanța se echilibra, mortul era declarat cinstit și urma să cunoască bucuriile existenței divine veșnice.

Pentru a avea succes, orice egiptean era inițiat în tainele zeilor. La origine, formulele sacre erau păstrate secrete de către regi și de înalții demnitari, fiind rezervate doar uzului personal al acestora. Totuși, la începutul celui de-al doilea mileniu înainte de Hristos, aceste secrete au fost divulgate și marea masă a muritorilor a putut, la rândul său, să beneficieze de ele. Formulele magice erau învățate pe de rost și depuse în interiorul sarcofagelor. Odată sanctificat, sufletul defunctului joacă un rol foarte activ, pentru că el ține locul zeilor și va zbura în ajutorul lor, sprijinindu-i în menținerea armoniei cosmice. Sufletul se transformă după voie și transcende spațiul, așa cum se arată în *Cartea morților*: „Pătrund peste tot și sunt fie pe Tărâmul Morților, fie printre Vii pe Pământ, ieșind înspre lumină și oricând doresc” (2); sufletul este stăpânul timpului și al viitorului: „Ieri am fost zămislit. Iată că Astăzi îl fac pe Măine” (179), „Sunt Paznicul Cărții Destinului, în care stă scris tot ce a fost și tot ce va fi” (17); și, în felul acesta, sufletul îi poate ajuta pe oameni și pe zei: „Pe conducătorii oamenilor eu îi îndrum” (38); „Lucrez ca zilele vieții voastre să fie apărate. Oh, voi, locuitori ai Pământului și ai Cerului” (42)².

Destinul dinainte țesut, la greco-romani

Grecii considerau că destinul este întotdeauna hotărât de zei. Pentru prima oară, asistăm la formarea entității responsabile de destin, o divinitate care le impune tuturor o lege greu de încălcat, chiar și de ceilalți zei, pentru că nerespectarea ei ar pune în pericol ordinea lumii. De remarcat că, deși puterea lor este legendară, zeii se supun în aceeași măsură ca oamenii acestei autorități născute din Noapte și soră cu Timpul: Ananke, Necesitatea. În textele antice grecești, zeița Destinului se confundă cu

cele trei fiice ale ei, Moirele (Parcele), „cele care ursesc”, care deapănă soarta fiecărui om. *Clotho* (cea care ține fusul) desfășoară firul vieții cu ajutorul furcii sale, *Lachesis* (soarta) împarte fiecăruia soarta care îi este rezervată și *Atropos* („care nu poate fi schimbat”) curmă firul vieții atunci când aceasta se sfârșește.

Cuvântului grecesc *moira* îi este asociat sensul de „parte” atribuită fiecărui om. Partea de evenimente fericite și nefericite care îi este repartizată îl va urmări pe om de la nașterea lui și până la moarte. Acest destin personal este personificat, de asemenea, de un înger păzitor numit *daimon* în limba greacă (*genius* în latină). El este cel care face legătura între om și datul divin ce i-a fost alocat. Așa cum dictează Necesitatea, îngerul păzitor va veghea ca destinul să se împlinească, și cu bune și cu rele. De altfel, în epopeea homerică, destinul este cel mai adesea legat de nenorocire și de moarte. Încercările impuse de destin sunt considerate irevocabile. Homer semnalează acest lucru în mai multe rânduri. Înainte de întoarcerea în Itaca, Atena (Minerva) i se arată lui Ulise pentru a-l avertiza că soarta îi rezervă încercări pe care va trebui mai întâi să le depășească și abia apoi să se răzbuine: „Acum tu deci nevoii te supune [...] și vreau să-ți spui și ce amărăciune, și câte ai să-nduri în casa ta. Și nimănui tu nu te arăta. Și multele-ți dureri le rabdă-n pace. Și orice nedrept, și oricine-orice ți-ar face” (*Odiseea*, XIII, 308-312). Zeița nu poate interveni, ea nu poate decât să-l avertizeze. Dar Zeus, cel mai puternic dintre zei, poate exercita vreo influență? Rolul lui pare foarte ambiguu. Pentru Nausicaa, cea care îl consolează pe Ulise în cântul VI: „Dar Zeus ne dă-n măsura vrerii sfinte, Ce vrea din cer, și râset și suspin. Și-amară poate-ți dete-o parte ție, Dar oricum e, s-o rabzi cu bărbăție! (*Odiseea*, VI, 187-190). Moirele se confundă atunci cu Zeus. Ajax, pe care Ulise îl întâlnește în Infern, face aceeași confuzie atunci când vorbește despre moartea sa: „Dar singur Zeus această vin-o poartă [...], și-ți dete-astfel și ție-această soartă” (*Odiseea*, XI, 562).

² Cartea egipteană a morților, Editura Sophia, 1993. (n.tr.)

Totuși, deși zeii, și mai cu seamă Zeus, cunosc soarta fiecăruia și mai ales ora fatală, ei par incapabili să desființeze legea Necesității. Nici măcar Tatăl oamenilor nu a putut schimba destinul funest al fiului său preferat, Heracles (Hercule), care se lamentează și i se plânge lui Ulise în Infern: „Vai, rău fu ceasul care te-ai născut, Viteazule-Odiseu, dacă te poartă, și-aici pe tine-amarnica ta soartă! Cum rea a fost și-a mea, cum știi tu bine. Căci fiu îi fui și eu lui Zeus de sus, Și-amarul meu amar fără de fine!“ (Odiseea, XI, 617-621)³.

În *Iliada*, Zeus cântărește în două rânduri soarta oamenilor în balanța lui de aur. Dar el nu modifică în niciun fel destinul, ci doar constată finalul inevitabil conceput anterior de Moire.

De altfel, încălcarea legii Necesității ar fi periculoasă pentru că ar bulversa ordinea stabilită. Homer subliniază de mai multe ori faptul că destinul ar putea fi încălcat, dar că zeii evită întotdeauna această posibilitate, depunând toate eforturile pentru ca soarta să se împlinească așa cum a fost prevăzut. Precum se vede, destinul trasat la naștere de către Moire este condus de o Ananke autoritară, a cărei putere este mai mare decât aceea a zeilor. Omul trebuie să se supună sorții sale, oricât de tragică ar fi ea.

Ce făceau grecii și romanii în viața de zi cu zi pentru a cunoaște calea ce le era sortită? La fel ca eroii, ei apelau la zei. Consultau oracolele, cel mai cunoscut dintre acestea fiind Oracolul din Delphi. Se considera că Apollo le transmitea oamenilor cunoștințele sale prin intermediul Pitiei, mai puțin în perioada iernii, anotimp în care se presupunea că zeul grec vizitează neamul eroilor, pe Insula Preafericiților. Romanii vor avea și ei sibilele lor, ale căror previziuni vor fi inspirate de diverși zei. În sfârșit,

³ Homer, *Odiseea*, traducere de George Coșbuc, Editura pentru Literatură, București, 1966. (n.tr.)

la fel ca în Egipt, ghicitorii ocupau funcții oficiale importante. Ei intrau în legătură cu lumea divină printr-o stare de extaz sau în vis. De asemenea, se considera că mesajele zeilor pot fi citite în fenomenele celeste: se ținea cont de fulgere, de tunete sau de zborul păsărilor. De altfel, Roma avea „miniștri“ însărcinați exclusiv cu ghicitul în zborul acvilelor, vulturilor, bufnițelor și al corbilor. Nicio decizie importantă, inclusiv de ordin militar, nu era luată înainte ca ghicitorii să-și dea asentimentul, existând și o lege care proteja respectarea verdictului lor. Se studia, de asemenea, astrologia. Planetele chiar au devenit divinități secundare, capabile să influențeze toate acțiunile omenești. Oamenii se rugau la ele și le aduceau ofrande pentru a avea parte de o soartă mai bună.

Vreme de câteva secole, viața grecilor și a romanilor a fost dominată de aceste credințe fataliste. Apoi, poporul grec a început să suporte tot mai greu destinul inexorabil, cu atât mai mult cu cât sinistra viață de apoi, dirijată de Hades, nu oferea nicio șansă de salvare. S-au dezvoltat astfel diverse culte bazate pe mistere, de inspirație orientală, pentru evitarea determinismului astrelor și al Moirelor. A fost găsită o divinitate superioară acestora: zeița egipteană Isis. Ea va deveni stăpâna astrelor și a Destinului într-o religie paralelă. Oamenii o adorau pentru a scăpa de fatalitate. În imnul de la Andros, Isis strigă: „Eu guvernez mersul soarelui. Totul ascultă de mine. Îi eliberez pe cei înlănțuiți. [...] Învîng destinul. Destinul îmi este supus.“ Un alt zeu este adoptat: Mithra, de origine iraniană. Preoții acestei divinități le garantau adeptilor cultului o deplină protecție de-a lungul vieții terestre și o neasemuită fericire după moarte. De la 13 până la 23 septembrie, oamenii se inițiau, de asemenea, în cultul Demetrei (zeița fertilității), în portul grecesc Eleusis. Pentru a accede la fericirea din viața de apoi, adeptii învățau formule sacre, menite să-l îmbuneze pe Hades, și parole care să le permită intrarea în lumea zeilor. Aceste mistere ce amintesc de tradiția